

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

АДАМОВА ІММІЛЕЙЛА ХАГАНІЇВНА

УДК 342.7(477)

**ОРГАНІЗАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Чорна Аліна Миколаївна,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності
та фінансової безпеки

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Гетьман Євген Анатолійович,

Національна академія правових наук України,
учений секретар

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Прокопенко Олексій Юрійович,

відділ поліції № 3 Харківського районного управління поліції № 1

ГУНП в Харківській області,

начальник сектору реагування патрульної поліції

Захист відбудеться «14» липня 2025 р. об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «10» червня 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Україна активно впроваджує судову та правову реформи, що є ключовим елементом на її шляху до інтеграції в європейську спільноту. Адвокатура в цьому процесі відіграє критично важливу роль у забезпеченні доступу до правосуддя, ефективного захисту прав і свобод громадян, а також у функціонуванні незалежної судової системи, яка має відповідати європейським стандартам. Адвокатура є одним з основних інститутів громадянського суспільства, що забезпечує реалізацію конституційного права кожного на професійну правничу допомогу. Ефективна організація адвокатської діяльності безпосередньо впливає на рівень правової культури в суспільстві, формує довіру до правосуддя та сприяє утвердженню принципу верховенства права.

Попри прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», існує гостра необхідність удосконалення адміністративно-правового регулювання зазначеної діяльності. Низка питань, що стосуються адміністративно-правових аспектів організації та здійснення адвокатської діяльності, залишається недостатньо врегульованою або потребує глибокого переосмислення, зокрема, взаємодії адвокатури з державними органами, механізмів контролю за її діяльністю, процедур притягнення до дисциплінарної відповідальності та багатьох інших аспектів, які перебувають у площині адміністративного права.

На практиці щоденно виникає чимало проблем, пов'язаних саме з адміністративними аспектами адвокатської діяльності. Це починається з процедур допуску до професії та ведення Єдиного реєстру адвокатів України й закінчується питаннями представництва інтересів клієнтів у відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування. Усі ці практичні проблеми вимагають глибокого наукового аналізу та розробки чітких, обґрунтованих рекомендацій.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. У вітчизняній науці адміністративного права спостерігається брак комплексних досліджень, які були б присвячені саме адміністративно-правовим засадам організації адвокатської діяльності. Тому зазначене дослідження є вельми актуальним, своєчасним й таким, що потребує поглибленого наукового дослідження.

Для розробки авторських позицій з досліджуваного питання були опрацьовані такі дисертаційні праці з адміністративного права як: М.Р. Аракелян «Інститут адвокатури в правозахисній системі України: теоретико-правовий аспект» (2014 р.), А.В. Біцай «Організаційно-правові засади участі адвоката в медіації» (2015 р.), Є.Ю. Бова «Організація безоплатної правової допомоги в Україні» (2009 р.), Н.І. Бочуляк «Адвокатське самоврядування в контексті сучасних світоглядних орієнтирів» (2020 р.), Т.Б. Вільчик «Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України» (2016), В.А. Гвоздій «Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування» (2020 р.), В.В. Заборовський «Правовий статус адвоката в умовах становлення громадянського суспільства та правової держави в Україні» (2017 р.), А.В. Захаров «Адміністративні процедури в адвокатській діяльності» (2022 р.), А.В. Іванцова «Організаційні форми діяльності адвокатури»

(2010 р.), В.С. Личко «Поняття та види правової допомоги в Україні: загальнотеоретичне дослідження» (2013 р.), С.С. Калинюк «Інститут адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: конституційно-правовий аспект» (2015 р.), Г.В. Медвідчук «Органи адвокатського самоврядування як учасники адміністративно-правових відносин: підстави, форми та особливості участі» (2020), Н.А. Меєрович «Адміністративно-правове регулювання адвокатської діяльності в Україні» (2014 р.), М.В. Стаматіна «Організація діяльності щодо реалізації права громадян на безоплатну правову допомогу» (2013 р.), Є.Ф. Шкребець «Адвокатура України: адміністративно-правове забезпечення діяльності на сучасному етапі» (2016 р.) та інші.

Значний внесок у вивчення та розв'язання проблемних аспектів організації адвокатської діяльності в Україні зробили такі відомі вчені як: О.М. Бандурка, С.В. Вилков, Ю.В. Гаруст, Є.А. Гетьман, С.Ф. Денисюк, О.В. Джафарова, О.С. Дніпров, О.Ю. Дрозд, Д.В. Журавльов, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, К.М. Куркова, В.І. Курило, І.В. Курило, А.А. Манжула, Р.В. Миронюк, Л.І. Луценко-Миськів, В.Ю. Оксін, О.Ю. Прокопенко, Р.А. Сербин, Є.Ю. Соболев, Л.В. Сорока, М.В. Стаматіна, С.О. Шатрава, Р.В. Шаповал, В.М. Юрах, К.І. Чижмарь, А.М. Чорна та інші. Відсутність комплексного розгляду цієї проблематики з урахуванням поточних реалій лише підтверджує, наскільки актуальним, своєчасним та практично важливим є дослідження організації адвокатської діяльності в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень Законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правничу допомогу», Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Правил адвокатської етики, затверджених З'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року, Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки, затвердженої Радою адвокатів України від 2 липня 2021 року № 38, а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Метою наукової праці є комплексне осмислення та обґрунтування адміністративно-правових засад організації функціонування інституту адвокатури в Україні, а також розробка пропозицій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності з урахуванням сучасних викликів, європейських стандартів та потреб українського суспільства.

Для досягнення визначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- сформулювати поняття та розкрити зміст адвокатської діяльності як предмету адміністративно-правового дослідження;

- з'ясувати становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності в Україні;

- розкрити особливості публічно-правового статусу суб'єктів адвокатської діяльності в Україні;
- визначити порядок та особливості набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні;
- розкрити особливості адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні з боку держави;
- з'ясувати особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю;
- узагальнити зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та визначити напрямки його адаптації до вітчизняної системи адвокатури;
- сформулювати перспективні напрями розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають в процесі організації та функціонування інституту адвокатури в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади організації адвокатської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження було застосовано методологічні підходи з використанням філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання.

Визначення сутності та змісту адвокатської діяльності як предмету адміністративно-правового дослідження було досліджено із використанням структурно-семантичного методу (підрозділ 1.1). Застосування загальнонаукових методів *аналізу* та *синтезу* дозволило виявити особливості становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності в Україні (підрозділ 1.2). Розкриттю особливостей публічно-правового статусу суб'єктів адвокатської діяльності в Україні сприяло комплексне застосування методів *узагальнення*, *аналогії* та *гіпотетичного припущення* (підрозділ 1.3).

Окреслення набуття права на заняття адвокатською діяльністю стало можливим завдяки *системно-функціональному* методу (підрозділ 2.1) З'ясуванню змісту адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні з боку держави сприяло застосування *формально-юридичного* та *аксіоматичного* методів наукового пізнання (підрозділ 2.2). *Діалектичний* метод використано при з'ясуванні особливостей організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю (підрозділ 2.3).

Поєднання методів *класифікації*, *індукції* та *дедукції* дало можливість дослідити та окреслити позитивний зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності, а також визначити можливі шляхи його адаптації до вітчизняної системи адвокатури (підрозділ 3.1). Метод *моделювання* у поєднанні з методом *прогнозування* дозволили окреслити напрямки розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні (підрозділ 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертаційної роботи сформовано на рівні системи наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління, конституційного та адміністративного права та багатьох інших галузевих наук.

Нормативно-правовою основою дослідження є Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативно-правові акти Міністерства юстиції України та органів адвокатського самоврядування тощо.

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять рішення, звітна документація органів адвокатського самоврядування, довідкові видання та статистичні матеріали. Використано також особистий досвід роботи автора в адвокатурі.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в сучасному погляді на існуючу систему адміністративно-правового забезпечення функціонування адвокатури в Україні та формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення практичних аспектів функціонування адвокатури, що дозволяє заповнити існуючі прогалини у вітчизняній науці адміністративного права. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

- під адвокатською діяльністю як предметом адміністративно-правового дослідження запропоновано розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам;

- обґрунтовано, що публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності – це закріплений в приписах чинного національного законодавства комплекс професійних прав та обов'язків таких суб'єктів, а також гарантій їх належної реалізації, що забезпечується можливістю застосування заходів юридичної відповідальності. Публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності розглянуто залежно від їх групової приналежності: 1) індивідуальні суб'єкти адвокатської діяльності; 2) колективні суб'єкти адвокатської діяльності; 3) органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адвокатської діяльності;

- сформульовано напрямки розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні;

удосконалено:

- наукові положення щодо суб'єктів адвокатської діяльності, під якими запропоновано розуміти сукупність осіб, які відповідно до нормативно-правових приписів наділяються комплексом професійних прав та обов'язків, на яких поширюється комплекс законодавчих гарантій задля належного здійснення завдань і функцій щодо надання правничої допомоги особі, а також забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам;

- наукове розуміння поняття «завдання адвокатської діяльності» як визначену в нормативно-правових приписах сукупність напрямів здійснення такої діяльності адвокатами шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги особі задля забезпечення, охорони й захисту її прав, свобод та інтересів. Серед завдань адвокатської діяльності названо: надання правової інформації особі, роз'яснень і

консультувань щодо можливих варіантів її застосування; здійснення документального супроводження діяльності особи з правових питань; здійснення представництва особи в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, міжнародних організаціях, підприємствах, установах, організаціях незалежно від форм власності; захист прав, свобод та інтересів особи в межах відповідного різновиду судочинства;

– положення, що набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні є нормативно визначеною процедурою доступу до професії, для якої запроваджене додаткове регулювання, тобто встановлено перелік вимог, заборон (обмежень) і послідовність етапів виконання процедури, які закріплені на рівні закону, провадження процедури реалізується із залученням органів адвокатського самоврядування, яким делеговано державою встановлення та нормативне закріплення способу реалізації вимог закону;

– наукові висновки щодо особливостей організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю, який є центральним елементом у забезпеченні правових гарантій адвокатури та полягає у створенні умов, за яких члени професійної адвокатської спільноти можуть повноцінно виконувати свої професійні та морально-етичні обов'язки; спрямований на підтримку високих професійних стандартів діяльності шляхом чіткого визначення та підтвердження рівня фахової підготовки осіб, які прагнуть долучитися до професії; забезпечення безперервного професійного розвитку через підвищення кваліфікації; ефективне врегулювання питань дисциплінарної відповідальності, а також утвердження й дотримання морально-етичних засад адвокатської професії тощо;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичне визначення категорії «принципи адвокатської діяльності в Україні», під якими запропоновано розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами сукупність основоположних засад та ідей, на основі й відповідно до яких адвокати надають відповідний різновид правничої допомоги особі, а також здійснюються організаційні заходи, спрямовані на забезпечення такої діяльності по певному напрямку. Принципи адвокатської діяльності згруповані таким чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність, уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність;

– наукові положення щодо класифікації «адміністративних процедур контролю» за особливостями суб'єктів реалізації контролю: 1) державний контроль (здійснюється органами виконавчої, судової та законодавчої влади); 2) недержавний контроль (реалізується недержавними соціальними інститутами, організаціями різних юридичних форм або громадськістю); 3) наддержавний контроль (застосовується суб'єктами на міжнародному рівні). В залежності від спрямування контролю адміністративні процедури запропоновано розділяти на: внутрішні (здійснюються в межах одного суб'єкта) та зовнішні (реалізуються одним суб'єктом по відношенню до іншого);

– наукові висновки, засновані на вивченні змісту чинного законодавства, документів планування, а також окремих прогресивних закордонних започаткувань, згідно з якими розвиток адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні характеризується спрямуванням на диференціювання такої діяльності від інших правничих та наближених до них професій, у зв'язку із чим наголошено на доцільності вироблення специфічних правових та фінансових інструментів забезпечення надійності та якості адвокатської діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення питань щодо сутності та особливостей організації адвокатської діяльності в Україні (акти впровадження Науково-дослідного інституту публічного права; Харківського національного університету внутрішніх справ);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує процедурну складову організації адвокатської діяльності в Україні;

– *правозастосовній сфері* – для покращення особливостей організації здійснення адвокатської діяльності в Україні;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Адміністративна діяльність», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 24 листопада 2023 р.), «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (Харків, 7 червня 2024 р.), «Актуальні питання адміністративного права та процесу в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 6 грудня 2024 р.); «Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку» (м. Харків, 10 грудня 2024 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки. Список використаних джерел містить 240 найменувань і займає 28 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, окреслено мету й завдання, об'єкт і предмет, а також методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика адвокатської діяльності в Україні» містить три підрозділи, у яких розкрито зміст адвокатської діяльності як предмет

адміністративно-правового дослідження; з'ясовано періоди становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності; охарактеризовано публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності в Україні.

У підрозділі 1.1 «Адвокатська діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження» наголошується, що адвокатська діяльність як об'єкт дослідження значно відрізняється від її розуміння як предмета дослідження. У першому випадку мову слід вести про весь комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку й унаслідок здійснення такої діяльності із характерних для них складом. У другому варіанті мова йде про у цілому адвокатську діяльність та її окремі різновиди.

Встановлено, що адміністративно-правові норми в контексті регулювання адвокатської діяльності виконують роль фундаментальної бази для побудови ефективних механізмів здійснення цієї діяльності. Вплив таких норм поширюється як на організаційні аспекти функціонування суб'єктів адвокатської діяльності, так і на формування окремих правових гарантій для адвокатів.

Аргументовано висновок, що адвокатська діяльність є складним і багатоаспектним явищем, наявність якого пов'язана з необхідністю забезпечення ефективного функціонування механізмів охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідних різновидів професійної правничої допомоги.

Встановлено, що адвокатська діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження регламентується адміністративно-правовими нормами, які мають тісний зв'язок з більшістю галузей права й, окрім іншого, вказують на управлінський аспект такої діяльності, пов'язаний із необхідністю здійснення її організації, зокрема забезпечення по відповідним напрямам. Доведено, що під адвокатською діяльністю як предметом адміністративно-правового дослідження слід розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам.

У підрозділі 1.2 «Становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності в Україні» з'ясовано, що адвокатська діяльність – це фундаментальний елемент правової системи будь-якої країни, що посідає в ній особливе місце, оскільки вона не лише забезпечує захист прав, свобод та інтересів громадян, а й активно сприяє ефективному правосуддю та утвердженню верховенства права в суспільстві. Дослідження ключових етапів становлення адвокатської діяльності в Україні не лише відобразить еволюцію правничої професії, а й продемонструє загальний розвиток правової держави та її інституцій, які прагнуть гарантувати права та свободи особи.

Доведено, що адвокатська діяльність мала значний шлях свого історичного становлення, який прослідковується в контексті становлення України як незалежної держави. Серед ключових етапів становлення адвокатської діяльності у період набуття незалежності нашої держави, визначено такі: 1) здобуття Україною незалежності і, як наслідок, прийняття базових нормативно-правових актів, що

закріпили основи здійснення адвокатської діяльності (1990–1991 роки); 2) прийняття Закону України «Про адвокатуру», що визначив основоположні засади здійснення адвокатської діяльності (1992 рік); 3) прийняття Основного Закону України, який визначив адвокатуру як ключовий інститут, що забезпечує право особи на захист її правничу допомогу (1996 рік); 4) набрання чинності Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який визначив нові правові засади функціонування адвокатури, замінивши попередній закон та низку інших нормативно-правових актів (2012 рік); 5) прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», що доповнив Основний Закон України новою нормою – ст. 131-2, що присвячена питанням адвокатури та її діяльності (2016 рік); 6) затвердження Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, яка визначила необхідність удосконалення інституту адвокатури, включаючи посилення гарантій, реформи дисциплінарного провадження, розширення доступу до реєстрів і реформування кваліфікаційних вимог (2021 рік).

Наголошено, що завдання виконуються адвокатами у суворій відповідності до нормативно-правових приписів, які при цьому закріплюють і певні керівні засади здійснення такої діяльності в цілому. Значення адвокатської діяльності складно переоцінити, адже вона спрямована на забезпечення, охорону й захист прав, свобод та інтересів особи від протиправних посягань, відновлення їх в разі порушення й здійснюється у межах всіх без винятку суспільних відносин.

Акцентується увага, що сама по собі адвокатська діяльність має ґрунтуватися на певних керівних ідеях, правилах або ж основоположних засадах, що будуть визначати як вектор її здійснення, відхилення від якого є недопустимим, так і певні межі, виходити за які адвокат не має права, оскільки це може вплинути на результативність такої діяльності, мати наслідком недосягнення як у цілому, так і окремих її завдань.

Принципи адвокатської діяльності з огляду на їх чисельність і багатоманітність згруповані наступним чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність, уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність.

У підрозділі 1.3 «Публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності в Україні» до суб'єктів адвокатської діяльності віднесено осіб, наділених відповідно до чинного законодавства комплексом прав та обов'язків здійснювати таку діяльність по відповідному напрямку, тобто реальних учасників сфери (сфер) суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток у зв'язку із цим. При цьому на їх положення в межах відповідних суспільних відносин, на їх роль і значення як реальних суб'єктів і буде вказувати їх правовий статус.

Аргументовано висновок, що у структурі публічно-правового статусу адвоката як провідного суб'єкта адвокатської діяльності доцільно виділяти сукупність його професійних прав та обов'язків, гарантії здійснення адвокатської діяльності, а також його юридичну відповідальність. Такі структурні елементи публічно-правового

статусу адвоката будуть мати свій вплив й на статус інших суб'єктів адвокатської діяльності.

Обґрунтовано наукову думку про значну кількість суб'єктів адвокатської діяльності, які виконують завдання й функції, безпосередньо пов'язані із наданням відповідного різновиду правничої допомоги особі, яка її потребує, так і забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам, що знаходить свій прояв в окремих аспектах їх публічно-правового статусу. Запропоновано авторське розуміння публічно-правового статусу суб'єктів адвокатської діяльності.

Визначено, що суб'єктами адвокатської діяльності є сукупність осіб, які відповідно до нормативно-правових приписів наділяються комплексом професійних прав та обов'язків, на яких поширюється комплекс законодавчих гарантій задля належного здійснення завдань і функції щодо надання правничої допомоги особі, а також забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам. З огляду на доволі значну кількість суб'єктів адвокатської діяльності, їх публічно-правовий статус досліджено в залежності від їх групової приналежності наступним чином: 1) індивідуальні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокати, адвокати іноземних держав, помічники адвокатів, адвокатські бюро; 2) колективні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокатура України, адвокатські об'єднання, об'єднання адвокатів; 3) органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адвокатської діяльності: Національна асоціація адвокатів України, з'їзд адвокатів України, конференція адвокатів регіону, рада адвокатів регіону, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, ревізійна комісія адвокатів регіону.

Розділ 2 «Особливості організації здійснення адвокатської діяльності в Україні» має три підрозділи, у яких розкрито зміст процедури набуття права на заняття адвокатською діяльністю; з'ясовано адміністративні процедури здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні з боку держави; схарактеризовано особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю.

У підрозділі 2.1 *«Набуття права на заняття адвокатською діяльністю»* здійснено формування цілісного підходу до удосконалення процедури набуття права на заняття адвокатською діяльністю, придатного для ефективного забезпечення високого рівня фахової підготовки та суворого дотримання професійної етики адвокатів.

Досліджуючи процедуру допуску до професії адвоката через діяльність її основного виконавця (тобто органів адвокатського самоврядування), функції із реалізації зазначеної процедури класифіковано за такими видами діяльності: 1) встановлення і перевірка певних фактів (освіта, стаж тощо); 2) проведення адміністративно-організаційних заходів спрямованих на забезпечення високого рівня фахової підготовки та суворого дотримання професійної етики майбутніми адвокатами (кваліфікаційний іспит, стажування, присяга); 3) забезпечення належного документування для оформлення правового статусу адвоката (видача свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю тощо).

Доведено, що процедура допуску до професії адвоката недосконала і має низку вад і ризиків, які не сприяють досягненню основної мети процедури. Існуюча процедура побудована по схемі, що використовується для допуску до професії прокурорів (найближчої до адвоката професії, відповідно до відомостей чинного Класифікатора професій ДК 003:2010). Разом із тим, сутність процедури допуску до професії прокурора спрямована на реалізацію конкурсного відбору, в той час як процедура набуття права на заняття адвокатською діяльністю має лише гарантувати достатній рівень опанування кваліфікаційних вимог та професійних компетенцій. Отже структурно-логічна помилка полягає в ототожненні оцінки та атестації, які для їх якісного застосування мають реалізовуватись на різних етапах доступу до професії.

З метою виправлення існуючих невідповідностей та суттєвого зниження ризиків недосконалого допуску до професії адвоката є необхідність внесення змін до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Запропоновані зміни мають сприяти докорінному перегляду логіки процедури набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні й стимулюватимуть органи адвокатського самоврядування здійснити якісну перебудову всієї системи реалізації заходів із опанування майбутніми адвокатами компетенцій, необхідних для адвокатської діяльності. Втім, одним лише удосконаленням процедури не можуть бути усунені деякі ризики, природа яких виходить за межі організації допуску до професії і потребує не лише законотворчих заходів, але й системних скоординованих зусиль усіх гілок влади. До таких ризиків віднесено: намагання осіб набутти статус адвоката з метою скористатись професійними правами і гарантіями на власну користь, всупереч спрямуванню, закладеному в правові норми законодавцем; намагання громадян держав-терористів (держав-агресорів) здобути статус адвокатів в Україні.

У підрозділі 2.2 «Адміністративні процедури здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні з боку держави» виявлено недостатню нормативну термінологічну визначеність понять «процес», «процедура» та «порядок». Доведено, що означена особливість не сприяє чіткій правовій характеристиці поняття «адміністративна процедура контролю». Оскільки названа категорія представляє складну збірну понятійну конструкцію, запропоновано охарактеризувати її в широкому значенні, виходячи при цьому із основних ознак її складових елементів. Відтак «адміністративну процедуру контролю» доцільно розглядати як: нормативно врегульований, складний упорядкований алгоритм дій, що реалізується окремими суб'єктами в межах їх повноважень із застосуванням різних форм перевірки заздалегідь визначених параметрів з метою забезпечення управлінського впливу.

Доведено існування різновидів адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні: 1) внутрішній недержавний контроль (базується на незалежності адвокатури та використовується органами адвокатського самоврядування для внутрішнього управління адвокатурою, виступає як основний вид контролю); 2) зовнішній державний контроль (спирається на повноваження державних суб'єктів і застосовується до адвокатів й адвокатури в

межах забезпечення механізму реалізації державної влади на загальних засадах, тобто не має на меті управління адвокатською діяльністю як такою, а застосовується у разі, коли статус адвоката тягне за собою й інші, додаткові або супутні взаємовідносини); 3) зовнішній наддержавний контроль (здійснюється на договірній основі з метою забезпечення належних стандартів побудови, існування та функціонування національних адвокатур).

Виявлено перетинання процесів управління адвокатською діяльністю з боку органів адвокатського самоврядування та управлінським впливом органів виконавчої влади в межах реалізації останніми механізму забезпечення прав громадян. Означена особливість управління й контролю стосується організації безоплатної правничої допомоги та безпосередньо не порушує незалежності адвокатури від органів влади, але призводить до стійкої розбіжності в інтересах щодо здійснення контролю й управлінського впливу на адвокатів між означеними суб'єктами. Перспективним способом вирішення означеної проблеми може бути залучення до розробки й подальшого удосконалення відповідних правових норм закордонних, незалежних та незацікавлених експертів і організацій, авторитетних на міжнародному рівні.

У підрозділі 2.3 «Особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю» здійснено аналіз самоврядного контролю адвокатури за всіма сферами її діяльності, виокремлено позитивні аспекти діяльності останнього, який полягає у високому рівні незалежності адвокатів у здійсненні їх професійної діяльності, багаторівневу та багатовекторну самоврядну систему, засновану на самоконтролі, оскільки до всіх органів та комісій входять самі ж адвокати.

Акцентується увага, що запозичення сучасних європейських і світових механізмів є актуальним для реалізації майбутньої стратегії розвитку організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю. Вона мусить самовдосконалюватися згідно з особливостями політичного та соціального устрою нашої держави, водночас впроваджуючи найпрогресивніші світові практики діяльності адвокатур країн з найвищим рівнем демократії. Такий підхід дозволить розбудувати європейську демократичну провідну адвокатуру, з беззаперечним рівнем довіри та професіоналізму, в тому числі з прогресивним та ефективним самоврядуванням. Доведено, що самоврядний контроль – це фундамент впорядкованості та стабільності функціонування всіх інституцій адвокатури, оскільки від його реалізації залежить якість охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення правового регулювання адвокатської діяльності в Україні» складається з двох підрозділів, у яких досліджено зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та його адаптація до вітчизняної системи адвокатури; окреслено напрями розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та його адаптація до вітчизняної системи адвокатури» акцентується увага, що адвокатура – це той елемент, що слугує запорукою внутрішнього балансу правової системи країни, який зберігає демократичність держави, є базовою

фундаментальною підвалиною верховенства права та людської моралі. Наголошено, що успіх у створенні людино-орієнтованої демократичної адвокатури реалізується в першу чергу шляхом вивчення та запозичення найкращих алгоритмів діяльності правників, що існують в демократичному світі, а також переформатування та впровадження даного досвіду в Україні, спираючись на її особливості. Об'єктом наукового адміністративно-правового аналізу стала адвокатська діяльність США, Великої Британії, Канади, а також таких європейських країн як: Німеччина, Франції, Польща, Фінляндія.

Обґрунтовано, що дуже важливим фактором є загальна демократизація правового поля України і наявних в ньому процесуальних механізмів за європейським прикладом, так як діяльність адвокатури відбувається саме в його рамках. Реформа адвокатури і запровадження досвіду провідних країн світу в українське законодавство, що регулює діяльність даної інституції має відбуватися разом з глибокими системними змінами юридичної екосистеми країни, в тому числі впровадженням технологічних інновацій. Найбільш значущі шляхи вивчення зарубіжного досвіду адвокатури – це збільшення стажувань правників за кордоном, вивчення ними практичних аспектів роботи законодавства провідних країн світу, накопичення досвіду і створення практичних рекомендацій за результатами такої роботи щодо адаптації нових знань та досвіду у вітчизняну правову систему. Можливість реалізації зазначених заходів для українських адвокатів постає завданням влади ставити міжнародну кооперацію в юридичній сфері як пріоритетний напрямок роботи, підписувати з міжнародними партнерами відповідні договори з метою подальшої її практичної реалізації.

Наголошено, що цифровізація та адвокатська етика є важливими аспектами діяльності правників. Впровадження цифрових технологій в судочинство сприяє зменшенню можливості для зловживань, пришвидшує обробку інформації, зменшує навантаження на суддів та апарат суду, а розвиток адвокатської етики приведе до формування нової проєвропейської ментальності правників в Україні, що дозволить нашій країні зробити ще один вагомий крок в напрямку зближення з цивілізованим світом.

У підрозділі 3.2 «*Напрями розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні*» досліджено зміст стратегічних документів планування в означеній сфері діяльності. Наголошено на окремих недосконалостях відповідного нормотворчого планування.

З'ясовано та класифіковано джерела формування перспективних напрямів розвитку регулювання адвокатської діяльності, до яких віднесено: 1) інтереси адвокатської спільноти й органів адвокатського самоврядування; 2) законодавчі новації та державні нормотворчі ініціативи; 3) успішні закордонні практики і міжнародні стандарти та вимоги.

Зважаючи на наявність таких факторів як врегулювання «адвокатської монополії», виникнення нових видів професійної діяльності (наприклад: діяльності медіатора або суб'єкта лобіювання), а також наявність тенденцій до трансформування правничої освіти, зроблено висновок про поступове

переосмислення ролі адвокатської діяльності в Україні та її диференціювання від інших правничих й наближених до них професій.

З метою удосконалення надійності та якості адвокатської діяльності запропоновано звернути увагу на вироблення специфічних правових і фінансових інструментів її забезпечення (наприклад, таких як страхування відповідальності).

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації представлено авторський сучасний погляд на адміністративно-правові засади організації адвокатської діяльності в Україні на основі ретельного вивчення наукових розробок, аналізу чинного адміністративного законодавства та осмислення сучасних викликів. За результатами дослідження особисто здобувачем сформульовано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації для подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності. Найбільш важливими є такі наукові висновки, пропозиції та рекомендації.

1. Доведено, що адвокатська діяльність як об'єкт дослідження буде значно відрізнятися від її розуміння як предмета дослідження. Обґрунтовано, що в першому випадку мову слід вести про весь комплекс суспільних відносин, які виникають у зв'язку й унаслідок здійснення такої діяльності із характерним для них складом. У другому варіанті мова йде про у цілому адвокатську діяльність та її окремі різновиди. Визначено, що адвокатська діяльність є складним і багатоаспектним явищем, наявність якого пов'язана з необхідністю забезпечення ефективного функціонування механізмів охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідних різновидів професійної правничої допомоги. Доведено, що як предмет адміністративно-правового дослідження адвокатська діяльність регламентується адміністративно-правовими нормами, які мають тісний зв'язок з більшістю галузей права й, окрім іншого, вказують на управлінський аспект такої діяльності, пов'язаний із необхідністю здійснення її організації, зокрема забезпечення по відповідним напрямам. З'ясовано, що адміністративно-правові норми в контексті регулювання адвокатської діяльності виконують роль фундаментальної бази для побудови ефективних механізмів здійснення цієї діяльності. Констатовано, що вплив таких норм поширюється як на організаційні аспекти функціонування суб'єктів адвокатської діяльності, так і на формування окремих правових гарантій для адвокатів. Наведено авторське бачення сутності адвокатської діяльності як предмета адміністративно-правового дослідження.

2. Визначено, що адвокатська діяльність мала значний шлях свого історичного становлення, який можна прослідкувати й в контексті становлення України як незалежної держави. Доведено, що адвокатська діяльність в Україні пройшла значний історичний шлях свого становлення, починаючи з нормативно-правових актів у 1990–1991 роках та закону «Про адвокатуру» у 1992 році. Констатовано, що Конституція України 1996 року закріпила адвокатуру як ключовий інститут захисту прав, а закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року встановив нові правові основи адвокатської діяльності. Обґрунтовано, що зміни до Конституції

України у 2016 році та стратегія розвитку правосуддя 2021 року передбачили реформи та подальші шляхи вдосконалення адвокатської діяльності. Доведено, що зі становленням та розвитком адвокатської діяльності формувалися і її завдання, сучасне розуміння сутності яких сприяє й глибшому розумінню адміністративно-правових засад її здійснення. Здійснено аналіз підходів науковців щодо розуміння сутності завдань відповідної діяльності. Обґрунтовано, що відповідне завдання адвокатської діяльності буде становити собою окремий напрям або ж сукупність напрямів її здійснення, що об'єднані спільною метою. Сформовано авторський підхід щодо розуміння сутності завдань адвокатської діяльності та визначено найголовніші з них. Доведено, що здійснення завдань адвокатської діяльності має бути засновано на принципах, відповідно до яких функціонують такі суспільні відносини. Здійснено аналіз підходів учених-правознавців стосовно розуміння сутності принципів функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Наведено авторський підхід стосовно розуміння сутності принципів адвокатської діяльності в Україні. Принципи здійснення адвокатської діяльності розглянуто з урахуванням групової приналежності окремого з них.

3. Доведено, що на сьогодні можна назвати доволі значну кількість суб'єктів адвокатської діяльності, які виконують як завдання й функції, безпосередньо пов'язані із наданням відповідного різновиду правничої допомоги особі, яка її потребує, так і здійснюють забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам, що знаходить свій прояв в окремих аспектах їх публічно-правового статусу. Здійснено аналіз підходів щодо розуміння сутності правового статусу суб'єктів відповідних суспільних відносин. Доведено, що в контексті досліджуваного питання, з огляду на специфіку напрямів адвокатської діяльності, правовий статус їх суб'єктів слід позначати як публічно-правовий. Надано авторське визначення сутності публічно-правового статусу суб'єктів адвокатської діяльності, з урахуванням чого сформовано авторський підхід відносно розуміння сутності суб'єктів адвокатської діяльності. Доведено, що з огляду на доволі значну кількість суб'єктів адвокатської діяльності, їх публічно-правовий статус необхідно розглядати залежно від їх групової приналежності наступним чином: 1) індивідуальні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокати, адвокати іноземних держав, помічники адвокатів, адвокатські бюро; 2) колективні суб'єкти адвокатської діяльності: адвокатура України, адвокатські об'єднання, об'єднання адвокатів; 3) органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адвокатської діяльності: Національна асоціація адвокатів України, з'їзд адвокатів України, конференція адвокатів регіону, рада адвокатів регіону, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури, ревізійна комісія адвокатів регіону.

4. Обґрунтовано, що процедура допуску до професії адвоката є складовою частиною розвитку інституту адвокатури України і як така має сприяти забезпеченню високого рівня фахової підготовки та суворому дотриманню професійної етики адвокатів (в тому числі майбутніх адвокатів). Разом із тим, органи адвокатського самоврядування мають можливість впливати виключно на якість виконання законодавчо встановленої процедури допуску адвокатів до

професії, але не на існування та побудову логіки самої процедури. Наголошено, що структурно-логічна помилка полягає в ототожненні оцінки та атестації, які для їх якісного застосування мають реалізовуватися на різних етапах доступу до професії.

З метою виправлення існуючих невідповідностей та суттєвого зниження ризиків недосконалого допуску до професії адвоката запропоновано викласти ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в такому вигляді:

«1. Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного згідно із Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», має стаж роботи в галузі права не менше двох років, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала кваліфікаційний іспит, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю».

5. Визначено різновиди адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні: 1) внутрішній недержавний контроль (базується на незалежності адвокатури та використовується органами адвокатського самоврядування для внутрішнього управління адвокатурою, виступає як основний вид контролю); 2) зовнішній державний контроль (спирається на повноваження державних суб'єктів і застосовується до адвокатів й адвокатури в межах забезпечення механізму реалізації державної влади на загальних засадах, тобто не має на меті управління адвокатською діяльністю як такою, а застосовується у разі, коли статус адвоката тягне за собою й інші, додаткові або супутні взаємовідносини); 3) зовнішній наддержавний контроль (здійснюється на договірній основі з метою забезпечення належних стандартів побудови, існування та функціонування національних адвокатур).

6. Наголошено, що самоврядний контроль як механізм забезпечення діяльності адвокатури вирізняється системністю, збалансованістю, деталізованою процесуальною складовою нормативно-правових актів, якими він регламентується. Самоврядний контроль – це також певна опція для самоаналізу та самовдосконалення правників в контексті надання правничих послуг. Наголошено, що постійний саморозвиток в рамках відсутності обмежень, підзвітності та контролю з боку держави є запорукою професійного росту українських правників. Також цей напрямок діяльності адвокатів є широкою площиною для діджиталізації в тому числі. Враховуючи розвиток технологій та рух держави в напрямку впровадження електронного документообігу, цифровізація роботи українських правників є слушним вектором руху, в тому числі цифровізація самоврядного контролю збільшила б його результативність та видозмінила б його у відповідності до потреб і реалій сьогодення.

7. З'ясовано, що незалежність адвокатської діяльності надійно гарантується державами-членами ЄС, а адвокати мають широкі можливості в наданні правової допомоги та здійсненні правозахисної діяльності. Наголошено, що майбутнє української адвокатури – це глибока інтеграція в правову систему ЄС шляхом змін та доповнень до чинного законодавства, що регулює дану сферу. Впровадження всеохоплюючої цифровізації є альтернативою можливим зловживанням, а також

вона б сприяла розвантаженню суддів, так як обробка інформації та прийняття рішень і їх процесуально-документальне оформлення займало б значно менше часу. Звернено увагу, що важливим фактором є загальна демократизація правового поля України і наявних в ньому процесуальних механізмів за європейським прикладом, так як діяльність адвокатури відбувається саме в його рамках. Тому реформа адвокатури і запровадження досвіду провідних країн світу в українське законодавство, що регулює діяльність даної інституції, мають відбуватися разом з глибокими системними змінами юридичної екосистеми країни, впровадженням технологічних інновацій в тому числі.

8. Доведено, що сфера адміністративно-правового врегулювання адвокатської діяльності в Україні залишається динамічною. Напрямки її розвитку витікають з: 1) інтересів адвокатської спільноти й органів адвокатського самоврядування; 2) законодавчих новацій і державних нормотворчих ініціатив; 3) успішних закордонних практик, міжнародних стандартів та вимог. Окреслені особливості ведуть до поступового переосмислення ролі адвокатської діяльності в Україні та її диференціювання від інших правничих й наближених до них професій. В свою чергу, окреслені особливості обґрунтовують доцільність вироблення специфічних правових й фінансових інструментів підтримання належного рівня надійності та якості адвокатської діяльності. Одним із напрямів подібної розбудови, що вже активно застосовується в практиках інших держав, є страхування відповідальності адвоката.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Адамова І.Х. Адвокатська діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження. *KELM*. 2023. № 3(55). С. 397–403 (Республіка Польща).
2. Адамова І.Х. Зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та його адаптація до вітчизняної системи адвокатури. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3. Т. 33. С. 450–460.
3. Адамова І.Х. Процедура набуття права на заняття адвокатською діяльністю: питання сьогодення. *Право.и*. 2024. № 3. С. 382–388.
4. Адамова І. Х. Принципи адвокатської діяльності в Україні. *Право і суспільство*. 2024. № 4. С. 681–689.
5. Адамова І.Х. Особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю. *Наукові записки*. Серія: Право. 2024. Вип. 17. С. 114–120.
6. Адамова І.Х. Теоретико-методологічні засади дослідження специфіки професії адвоката. *Європейські перспективи*. 2025. № 1. С. 397–401.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Адамова І. Х. Деякі аспекти організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 24 лист. 2023 р.). Харків: НДІ ППСН, 2023. С. 229–232.
8. Адамова І. Х. Закордонні підходи до адвокатської діяльності: аналіз та можливості використання в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми*

правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників IX Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 7 черв. 2024 р.). Харків: НДІ ППСН, 2024. С. 129–133.

9. Адамова І.Х. *Забезпечення прав людини адвокатом в умовах дії воєнного стану. Актуальні питання адміністративного права та процесу в умовах воєнного стану: збірник матеріалів X Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених. (Кропивницький, 6 груд. 2024 р.). Кропивницький: ДонДУВС, 2024. С. 12–14.*

10. Адамова І. Х. Деякі аспекти реалізації процедури набуття права на заняття адвокатською діяльністю. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку: тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2024 р.). Харків: НДІ ППСН, 2024. С. 240–242.*

АНОТАЦІЯ

Адамова І.Х. Організація адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правові засади. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено визначенню правової природи, сутності та особливостей організації адвокатської діяльності в Україні, а також формулюванню на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення практичних аспектів функціонування адвокатури, що дозволяє заповнити існуючі прогалини у вітчизняній науці адміністративного права.

У дослідженні доведено, що адвокатська діяльність як предмет адміністративно-правового дослідження становить регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам. Обґрунтовано, що публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності – це закріплений в приписах чинного національного законодавства комплекс професійних прав та обов'язків таких суб'єктів, а також гарантій їх належної реалізації, що забезпечується можливістю застосування заходів юридичної відповідальності. Доведено, що суб'єктами адвокатської діяльності є сукупність осіб, які відповідно до нормативно-правових приписів наділяються комплексом професійних прав та обов'язків, на яких поширюється комплекс законодавчих гарантій задля належного здійснення завдань і функцій щодо надання правничої допомоги особі, а також забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам. Визначено категорію «принципи адвокатської діяльності в Україні» як регламентовану адміністративно-правовими нормами сукупність основоположних засад та ідей, на основі й відповідно до яких адвокати надають відповідний різновид правничої допомоги особі, а також здійснюються організаційні заходи, спрямовані на забезпечення такої діяльності по певному напрямку.

Доведено, що набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні є нормативно визначеною процедурою доступу до професії, для якої запроваджене додаткове регулювання, тобто встановлено перелік вимог, заборон (обмежень) і послідовність етапів виконання процедури, які закріплені на рівні закону. Проведення процедури реалізується із залученням органів адвокатського самоврядування, яким державою делеговано встановлення та нормативне закріплення способу реалізації вимог закону. Процедура допуску до професії адвоката є складовою частиною розвитку інституту адвокатури України і як така має сприяти забезпеченню високого рівня фахової підготовки та суворому дотриманню професійної етики адвокатів (в тому числі майбутніх адвокатів).

Доведено існування різновидів адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні: 1) внутрішній недержавний контроль (базується на незалежності адвокатури та використовується органами адвокатського самоврядування для внутрішнього управління адвокатурою, виступає як основний вид контролю); 2) зовнішній державний контроль (спирається на повноваження державних суб'єктів і застосовується до адвокатів й адвокатури в межах забезпечення механізму реалізації державної влади на загальних засадах, тобто не має на меті управління адвокатською діяльністю як такою, а застосовується у разі, коли статус адвоката тягне за собою й інші, додаткові або супутні взаємовідносини); 3) зовнішній наддержавний контроль (здійснюється на договірній основі з метою забезпечення належних стандартів побудови, існування та функціонування національних адвокатур). Охарактеризовано особливості організації самоврядного контролю за адвокатською діяльністю.

Досліджено зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та його адаптацію до вітчизняної системи адвокатури. Сформульовано напрями розвитку адміністративно-правового регулювання адвокатської діяльності в Україні із відповідним спрямуванням на диференціювання такої діяльності від інших правничих та наближених до них професій. У зв'язку із чим наголошено на доцільності вироблення специфічних правових та фінансових інструментів забезпечення надійності й якості адвокатської діяльності.

Ключові слова: адвокатура, адвокатська діяльність, публічно-правовий статус, адміністративні правовідносини, адміністративні процедури, набуття права, кваліфікаційний іспит, професійна діяльність, регульована професія, професійна етика адвоката, контроль, органи адвокатського самоврядування.

SUMMARY

Adamova I.Kh. Organization of advocacy in Ukraine: administrative and legal principles. – *Qualification scientific work in the form of a manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to determining the legal nature, essence and features of the organization of advocacy in Ukraine, as well as formulating on this basis proposals and

recommendations for improving the practical aspects of the functioning of the bar, which allows filling existing gaps in the domestic science of administrative law.

The research proves that advocacy as a subject of administrative and legal study constitutes a professional activity of advocates regulated by administrative law norms. This activity aims at the protection of rights, freedoms, and interests of individuals by providing appropriate legal assistance, as well as a set of organizational measures aimed at ensuring such activities in relevant areas. It is substantiated that the public legal status of subjects of advocacy is a complex of professional rights and obligations of such subjects, enshrined in the provisions of current national legislation, along with guarantees for their proper implementation, ensured by the possibility of applying measures of legal responsibility. It is proven that the subjects of advocacy are a group of individuals who, in accordance with regulatory provisions, are vested with a complex of professional rights and obligations and are covered by a set of legislative guarantees for the proper fulfillment of tasks and functions in providing legal assistance to individuals, as well as ensuring such activities in relevant areas. The category of "principles of advocacy in Ukraine" is defined as a set of fundamental principles and ideas regulated by administrative law norms, on the basis of and in accordance with which advocates provide appropriate legal assistance to individuals and organizational measures are carried out to ensure such activities in a specific area.

It is proven that acquiring the right to practice advocacy in Ukraine is a normatively defined procedure for access to the profession, for which additional regulation has been introduced. This includes a list of requirements, prohibitions (restrictions), and a sequence of procedural steps, all enshrined at the legislative level. The procedure is implemented with the involvement of advocacy self-government bodies, to which the state has delegated the establishment and normative consolidation of the method for implementing legal requirements. The procedure for admission to the advocate profession is an integral part of the development of the advocacy institution in Ukraine and, as such, should contribute to ensuring a high level of professional training and strict adherence to the professional ethics of advocates (including future advocates).

The existence of types of administrative procedures for control over advocacy in Ukraine is proven: 1) internal non-state control (based on the independence of the advocacy institution and used by advocacy self-government bodies for internal management of advocacy, acting as the primary type of control); 2) external state control (based on the powers of state subjects and applied to advocates and the advocacy institution within the framework of ensuring the mechanism of state power implementation on general principles, i.e., not aiming to manage advocacy as such, but applied when the status of an advocate entails other, additional or related relationships); 3) external supranational control (carried out on a contractual basis to ensure proper standards for the establishment, existence, and functioning of national advocacy institutions). The peculiarities of organizing self-governing control over advocacy are characterized.

Foreign experience in advocacy and its adaptation to the domestic advocacy system have been researched. Directions for the development of administrative and legal regulation of advocacy in Ukraine have been formulated, with a focus on differentiating

this activity from other legal and related professions. In this regard, the expediency of developing specific legal and financial instruments to ensure the reliability and quality of advocacy is emphasized.

Key words: advocacy institution, advocacy, public legal status, administrative legal relations, administrative procedures, acquisition of rights, qualification examination, professional activity, regulated profession, professional ethics of an advocate, control, advocacy self-government bodies.